نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره ششم، تابستان ۱۴۰۱، شماره دوم، صفحات ۲۲۶ تا ۲۲۷

حمایت‌طلبی
نقدی بر نقشه جامع علمی سلامت
«از منظر راهبردی، محتوایی و اجرایی»*

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۰۹ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۱۶

چکیده

نقشه جامع علمی سلامت، در پاسخ به نیاز سلامت جامعه و با هدف دستیابی به جایگاه نخست کشور از نظر سلامت در بین کشورهای منطقه تدوین شد. دستیابی به این هدف در نتیجه توسعه علم، فناوری و نوآوری در علوم سلامت محقق می‌شود. با این وجود نقدهایی از منظر علمی، کاربردی و انسجام مطالب بر آن وارد است. مستند حاضر با بیان نقدهای راهبردی، محتوایی و فرایندی، بازنگری کلی سند را مورد تأکید قرار داده و پیشنهادهایی در این خصوص ارائه کرده است.

کلیدواژه‌ها: ایران، ارتقای سلامت، برنامه‌ریزی بهداشتی، سیاست بهداشت

مقدمه

«نقشه جامع علمی سلامت»، به عنوان نخستین تجربه از این نوع، سیاست‌ها و اقداماتی در جهت تحقق چشم انداز جمهوری اسلامی ایران و دستیابی به جامعه‌ای سالم تدوین شد. بعد از گذشت بیش از یک دهه از ابلاغ این نقشه، نقدهایی از منظر علمی، کاربردی و انسجام مطالب بر آن وارد است. اگر منظور از نقشه جامع علمی سلامت، اتخاذ نگاه جامع و همه‌جانبه به آینده و ترسیم مسیررسیدن از وضعیت کنونی به وضعیت مطلوب آینده سلامت باشد، این مجموعه، هرگز مشخصات و معیارهای لازم را دربر ندارد. چنانچه به عنوان شاخه‌ای از نقشه جامع علمی کشور تهیه شده باشد، در این صورت نیز هماهنگی، چارچوب و محتوای آن متناسب نیست. در این مستند تأکید برآسیب‌شناسی دقیق و بازنگری اصولی سند اشاره شده از نظر سیاست‌ها، راهبردها، اهداف، اقدامات، شاخص‌ها و نظام پایش و با رعایت اسناد راهبردی اصلی علم، فناوری و سلامت کشور، به‌ویژه اسناد «سیاست‌های کلی سلامت»، «سیاست‌های کلی علم و فناوری» و «بیانیه گام دوم انقلاب»، ابلاغی مقام معظم رهبری انجام شده است.

نقدهای راهبردی و محتوایی

- غفلت از اولویت و اهمیت حیاتی مسائل اعتقادی و جنبه‌های ارزشی، ایمانی و اشراف اخلاق اسلامی بر همه ارکان و شئون نیروی انسانی سلامت؛
- عدم رعایت، اصل پیشگیری و ارتقای سلامت، به عنوان رکن و هدف اصلی نظام سلامت؛
- عدم محوریت ساختار ادغام یافته آموزش و پژوهش، در مراقبت‌ها و خدمات سلامت، و ابتنای نظام سلامت بر شبکه بهداشتی، درمانی؛
- عدم تأکید به شفافیت در پاسخگویی به نیازهای سلامت جامعه؛
- عدم محوریت عدالت در سلامت و سلامت همه‌جانبه، به‌عنوان رکن پیشرفت و توسعه پایدار، در جهت‌گیری‌های کلی؛
- غفلت از موضوع مهم و راهبردی تأمین، حفظ و ارتقای سلامت همه‌جانبه برای آحاد جامعه، با تأکید بر ابعاد معنوی، روانی و اجتماعی سلامت و تأکید عمده بر بعد جسمی و بیماری‌ها؛
- غفلت از تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت (اعم از جنبه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی؛
- تمرکز بر تولیدات و دستاوردهای بیشتر نظری و انتخاب شاخص‌ها در همین راستا(تولید و تعداد مقالات، تعداد پژوهشگر، تعداد مراکز تحقیقاتی، تعداد واحدهای تحقیق و توسعه مرتبط با نهادهای سلامت، میزان اشتغال دانش‌آموختگان پژوهشگر، تعداد پژوهشکده و پژوهشگاه و مراکز رشد، میزان اعتبارات پژوهشی، تعداد نشریات علمی-پژوهشی، دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی و ...)؛
- عدم حاکمیت چارچوب اقتصاد مقاومتی در حوزه منابع سلامت و اقتصاد سلامت.

* این سند محصول مذاکرات علمی انجام شده در فرهنگستان علوم پزشکی است که توسط هیئت رییسه جمع‌بندی و در معاونت علمی تنظیم شده است.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.22034/6.2.24]

نقدهای فرایندی

- عدم توجه به شیوه‌های آینده‌نگاری درفرایند تهیه نقشه راه؛
- عدم رعایت اجزاء ضروری نقشه راه، شامل وضع موجود، اهداف، روش‌های دستیابی به اهداف و پیش‌بینی وضع مطلوب در مقصد (پایان برنامه)، نظام رصد کلان براساس شاخص‌های معتبر؛
- عدم استفاده از تجارب فاخر علمی و حرفه‌ای، بویژه دستاوردهای حضور همه‌جانبه و ارزشمند جامعه سلامت در دفاع مقدس، ادغام آموزش و پژوهش، در مراقبت‌ها و خدمات سلامت، شبکه بهداشتی درمانی، تجارب عظیم حاصله از آنها و سایر دستاوردهای سلامت در نظام مقدس جمهوری اسلامی، برای تدوین نقشه و آینده‌نگاری سلامت کشور؛
- غفلت از نقش تعیین کننده میان رشته‌ای‌ها، خاصه علوم انسانی و معارف اسلامی، در طراحی نظام سلامت پیشرفته، پویا، جامع، پاسخگو، و مرجع؛
- عدم بهره‌برداری لازم از تجارب بین‌المللی متناسب با نظام سلامت کشور؛
-

پیشنهادها

۱. بازنگری کلی و بازنویسی جامع، براساس مفاد، مضامین، راهبردها و سیاست‌های مندرج در اسناد «سیاست‌های کلی سلامت»، «سیاست‌های کلی علم و فناوری» و «بیانیه گام دوم انقلاب» ابلاغی مقام معظم رهبری؛

۲. ، استفاده از مفاهیم اصلی نظیر «عدالت در سلامت»، «جامعه‌نگری»، «تأمین، حفظ و ارتقای سلامت همه‌جانبه و با تأکید بر سلامت معنوی» در تعریف چشم‌انداز و انتخاب «ارائه مراقبت‌ها و خدمات، آموزش و پژوهش، و توانبخشی سلامت، مبتنی بر ارزش‌های انسانی و اسلامی» در ترسیم افق آینده؛

۳. طراحی نظام اقتصادی سلامت بر مبنای اقتصاد مقاومتی و مفاد مصرح در «سیاست‌های کلی سلامت»، «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» و تجارب معتبر ملی و جهانی؛

۴. رعایت مفاد علم، فناوری، نوآوری، اخلاق، معنویت و سلامت و پیشرفت، بر مبنای «بیانیه گام دوم انقلاب» ابلاغی مقام معظم رهبری و سایر اسناد راهبردی مرتبط؛

۵. رعایت مفاد نقشه جامع علمی کشور و تجدید نظرهای بعدی و هماهنگی، هم‌راستایی و هم‌افزایی نسبت به آن؛

۶. طراحی فرهنگ سلامت و سبک زندگی سالم با الگوی اسلامی-ایرانی، با رعایت مفاد سیاست‌های کلی سلامت و اسناد «مهندسی فرهنگی»، «اسلامی شدن دانشگاه‌ها»، «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، «ارتقای فرهنگ سلامت (مصوبه شورای فرهنگ عمومی)» و «گیاهان دارویی و طب سنتی» و تجارب فاخر دفاع مقدس؛

۷. استفاده از واژه‌های صحیح نظیر سلامت (بجای پزشکی، یا طب یا بهداشت) و سایر واژه‌های کلیدی؛

۸. تأمل در سیاست‌های خصوصی‌سازی سلامت و اجتناب از کمرنگ کردن نقش دولت، خاصه نقش حاکمیتی دولت در اموری مانند بهداشت و پیشگیری؛

۹. جلوگیری از انحراف طبی‌سازی (Medicalization)؛

۱۰. شفاف‌سازی و بازنگری در عبارت «طب متناسب با آموزه‌های اسلامی»، وفق بند ۱۲ سیاست‌های کلی سلامت؛

۱۱. بازتعریف مفاهیم «سلامت همه جانبه و ابعاد آن (جسمانی-روانی-معنوی و اجتماعی)» و «سبک زندگی سالم با الگوی اسلامی ایرانی»، به صورت معتبر و تعیین نسبت آنها با سایر مفاهیم سلامت؛

۱۲. طراحی و تدبیر شیوه دستیابی به اهداف در آینده، ترسیم صحیح سلامت در آینده، انتخاب مطلوب‌ترین و هزینه اثربخش‌ترین راهبردها و تعیین مناسب‌ترین شاخص‌ها.

Advocacy

Criticism of the Comprehensive Scientific Health Map "From Strategic, Content and Executive perspectives"*

Abstract

The comprehensive scientific health map was compiled in response to the health needs of the society and with the aim of achieving the first position of the country in terms of health among the countries of the region. However, there are some criticisms regarding science, application and coherence of the content. Presenting strategic, content and process criticisms, the current document provides suggestions with emphasis on the overall revision of the document

Keywords: Health Planning, Health Policy, Health Promotion, Iran

* The backbone of this document is scientific discussion in Academy of Medical Sciences. The conclusion is made by the Board of Directors and the Vice President of Academy sets it

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.22034/6.2.24]